

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

О.М. Іванюта

Розглянуто механізм та основні види діяльності торговельного підприємства на фінансовому ринку як зовнішньому середовищі з метою застосування його потенціалу для формування достатнього обсягу фінансових ресурсів та їх ефективного використання для підвищення результативності фінансово-господарської діяльності підприємства торгівлі.

***Ключові слова:** фінансовий ринок, кредитний ринок, фондовий ринок, фінансові ресурси, фінансова система.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ

О.Н. Иванюта

Рассмотрен механизм и основные виды деятельности предприятия на финансовом рынке как внешней среде с целью использования его потенциала для формирования достаточного объема финансовых ресурсов и их эффективного использования для повышения результативности финансово-хозяйственной деятельности предприятия торговли.

***Ключевые слова:** финансовый рынок, кредитный рынок, фондовый рынок, финансовые ресурсы, финансовая система.*

THEORETICAL BASES OF ACTIVITY OF TRADE ENTERPRISES IN THE FINANCIAL MARKET

O. Ivanyuta

The entities of economic activity become more independent in choosing the variants for ensuring their commercial economic activity by the financial results in an economic scope. Financial market is becoming more challenging and favorable source and supplier of the additional paid-in capital for the development of commercial enterprises with the aim of raising efficiency of the formation and use of own and borrowed financial resources in the conditions of national economy transformation. The problem is the development of strategy and organization of commercial enterprises entrance to the market. Its solution requires motivated scientific and methodical approaches to the implementation of mechanisms of the activities of commercial enterprises as sovereign parts of the financial market. The authors consider the mechanism and major types of the commercial enterprise

activity in a financial market as an external environment with the aim of using its potential for the formation of the sufficient level of financial resources and their effective use for raising the financial and economic activity of trade enterprise.

Keywords: *financial market, credit market, stock market, financial resources, and the financial system.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В економічному просторі суб'єкти торговельної діяльності стають більш самостійними у виборі варіантів забезпечення своєї торговельно-господарської діяльності фінансовими ресурсами. Фінансовий ринок стає перспективним і сприятливим джерелом та постачальником додаткового капіталу для розвитку торговельних підприємств.

На думку В.М. Шелудько, саме на фінансовому ринку відбувається рух коштів, під час якого вони переміщуються від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому, як правило, кошти спрямовуються від тих, хто не може їх ефективно використати, до тих, хто використовує їх продуктивно [11]. Це сприяє не тільки підвищенню продуктивності та ефективності економіки в цілому, а й поліпшенню економічного добробуту кожного члена суспільства.

Однак успішне функціонування суб'єктів господарювання на фінансовому ринку вимагає усунення ряду проблем законодавчого, організаційного, фінансового й інформаційного характеру. Зокрема, проблемою стає розробка стратегії та організація виходу торговельних підприємств на фінансовий ринок. Її вирішення вимагає обґрунтованих науково-методичних підходів до запровадження механізмів діяльності торговельних підприємств як повноправних учасників фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До теми управління діяльністю підприємства на фінансовому ринку зверталися такі вчені: А. Мазаракі, Л. Костирко, А. Бабенко, І. Бланк, О. Сорокіна, А. Поддерьогін, О. Терещенко, В.П. Ходаківська, В. Бочаров, С.М. Еш, В.М. Шелудько та ін.

Високо оцінюючи результати досліджень цих авторів, необхідно зазначити, що в науковій літературі ще не знайшли належного висвітлення проблеми комплексного підходу до діяльності торговельних підприємств на фінансовому ринку.

Мета статті полягає в розкритті економічної суті, визначенні основних завдань та дослідженні механізму діяльності торговельного підприємства на фінансовому ринку з метою підвищення ефективності формування та використання власних і позикових фінансових ресурсів у сучасних умовах трансформації національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «торгівля» визначено в Національному стандарті України таким чином: «Торгівля – це вид економічної діяльності у сфері товарообігу і просування їх від виробника до споживача у формі купівлі-продажу та надання пов'язаних із цим послуг» [1].

Торгівля належить до найбільш важливих видів економічної діяльності. Торговельні підприємства забезпечують споживачів необхідними товарами, задовольняючи споживчий попит, тому сприяють підвищенню якості життя споживачів і суспільства в цілому. З іншого боку, усі торговельні підприємства, як суб'єкти підприємництва, є платниками податків, які поповнюють бюджет країни; отже, ефективне функціонування торговельного підприємства має економічне й соціальне значення.

Однією з найважливіших проблем, з якою стикаються вітчизняні торговельні підприємства, є недостатня ефективність формування та використання фінансових ресурсів в умовах ринкової трансформації національної економіки. Ефективне використання та управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств сьогодні необхідно трактувати як центральну ланку всього комплексу заходів, спрямованих на ефективне функціонування й подальший розвиток суб'єктів господарювання.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. До власних фінансових ресурсів належать статутний капітал, амортизаційні відрахування, резерви, нагромаджені підприємством, валовий дохід та прибуток від різних видів господарської діяльності, ресурси від реалізації майна, інші внески юридичних і фізичних осіб (цільове фінансування, добродійні внески та ін.). Залученими позиковими фінансовими ресурсами підприємства є такі: банківські кредити, кредиторська заборгованість, бюджетні асигнування, страхові відшкодування, благодійні внески тощо.

Важливим завданням торговельних підприємств у сучасних умовах господарювання стає необхідність формування певного обсягу фінансового капіталу, якому належить провідна роль у створенні та функціонуванні підприємства. Для розв'язання цього завдання слід активізувати пошук ефективних джерел формування власного та залучення позикового капіталу, зокрема використовуючи ресурси фінансового ринку.

Розв'язання завдання збільшення ресурсного потенціалу торговельних підприємств неможливе без функціонування таких окремих ланок фінансової системи: фінансового ринку, банківського

сектору та ринку цінних паперів Ефективне функціонування торговельного підприємства можливе за умов вільного доступу до ринків капіталу. Торговельне підприємство має потребу у великому обсязі кредитних ресурсів у межах специфіки своєї діяльності та в інших видах інвестицій.

Економіка має відповідну фінансову систему, в якій важливе місце посідає фінансовий ринок, на якому відбувається рух тимчасово вільних коштів різних суб'єктів ринку, їх розподіл, перерозподіл та використання у вигляді позикового та інвестиційного капіталу.

Торговельне підприємство, працюючи на ринку споживчих товарів, водночас є учасником фінансового ринку.

Фінансовий ринок є складовою сферою фінансової системи держави. Він може успішно функціонувати лише в умовах ринкової економіки, коли переважна частина фінансових ресурсів мобілізується суб'єктами підприємницької діяльності. За допомогою фінансового ринку, як правило, мобілізуються і використовуються тимчасово вільні фінансові ресурси або ресурси, що мали зумовлене раніше цільове призначення.

Наведемо найвідоміші визначення фінансового ринку, які формулюються переважно в рамках розподільчої концепції фінансів. Зокрема, Н.С. Рязанцева визначає фінансовий ринок як систему грошових відносин, що складаються в процесі купівлі-продажу фінансових активів під впливом попиту і пропозиції на позичковий капітал, рух якого втілюється в цінних паперах.

Бланк І.А. дає дещо ширше визначення фінансового ринку – це грошовий ринок, на якому об'єктом купівлі-продажу виступають різноманітні фінансові інструменти й фінансові послуги [10].

Шелудько В.М. під фінансовим ринком має на увазі систему економічних та правових відносин, пов'язаних із купівлею-продажем, випуском та обігом фінансових активів [11].

На думку В.П. Ходаківської, фінансовий ринок – це вся система економічних відносин, що виникають між його прямими учасниками під час формування попиту і пропозиції на специфічні фінансові послуги, пов'язані з процесом купівлі-продажу, розподілу й перерозподілу фінансових активів, які знаходяться у власності суб'єктів національної, регіональної та світової економіки [12].

Рис. 1. Місце торговельного підприємства у структурі фінансового ринку (складено автором)

Розглянемо механізм та основні напрями діяльності торговельного підприємства на фінансовому ринку, визначимо його місце в загальній системі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів та в окремих сегментах фінансового ринку – кредитного, грошового, валютного, фондового (рис. 1).

Економічна роль фінансового ринку полягає у здатності об'єднати дрібні, розрізнені грошові кошти в інтересах усього суспільного нагромадження. Це дозволяє активно впливати на концентрацію та централізацію виробництва капіталу, забезпечити рух фінансових потоків, рух вільних фінансових фондів (заощаджень та нагромаджень) в інвестиції.

Важливу роль у збалансуванні грошового обігу, а також попиту та пропозиції на фінансовому ринку відіграють заощадження та інвестиції. Фінансовий ринок можна представити як ринок фінансових ресурсів, який складається із кредитного та фондового ринків, що доповнюють один одного.

Призначення фінансового ринку для торговельних підприємств полягає в забезпеченні ним належних умов для ефективного залучення додаткових коштів і продажу тимчасово вільних ресурсів, де нагромадження підприємств перетворюються на інвестиційні ресурси для розвитку національної економіки.

Форми й методи мобілізації ресурсів на фінансовому ринку дуже різноманітні, проте важливим його завданням є повне, своєчасне, із найменшими затратами задоволення потреб торговельного підприємства.

Фінансовий ринок включає ринок кредитів та ринок цінних паперів. Усі його складові мають свою внутрішню структуру й можуть поділятися на відповідні підрозділи, тобто сегменти ринку.

Кредитний ринок як історично, так і за своєю значущістю є основною складовою фінансового ринку. Він забезпечує найшвидший доступ до ресурсів. Кредит можна отримати в досить стислі терміни — протягом кількох днів. Така перевага дуже важлива з точки зору фінансового забезпечення потреб торговельних підприємств [9].

Саме кредитний ринок дозволяє здійснити нагромадження, спрямування, а також розподіл і перерозподіл позикового капіталу торговельного підприємства, що визначає важливість його нормального функціонування. В енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера кредитний ринок визначається як специфічна сфера грошових відносин, де об'єктом операцій є грошовий капітал, що надається у позику, та формується попит і пропозиція на нього [10].

Кредитний ринок дає можливість торговельним підприємствам сформувавши середньо та довгостроковий позиковий капітал для його використання в процесі фінансово-господарської діяльності з метою розширеного відтворення. Операції торговельних підприємств на кредитному ринку можуть здійснюватися за такими основними напрямками: як кредитор підприємство може надавати позику в тимчасове користування під певний відсоток; як позичальник підприємство може отримувати позики від кредиторів під певні гарантії повернення.

Успішний розвиток торговельних підприємств залежить від здатності генерувати необхідні обсяги ресурсів.

Одним із джерел формування власного капіталу є депозитні вклади підприємств. Депозит (від лат. річ, віддана на збереження) – це економічні відносини щодо передачі коштів клієнта в тимчасове користування банку.

Розміщуючи тимчасово вільні кошти на депозитних рахунках, із різним строком дії, торговельне підприємство має можливість отримати поширений в усьому світі вид пасивних доходів – відсотки.

Особливість депозиту полягає в його роздвоєності в практичному застосуванні. По-перше, депозит є для вкладника потенційними грошима, вкладник може виписати чек і спрямувати відповідну суму в обіг. Але в той же час «банківські гроші» дають вкладникові дохід, виступають уже в ролі капіталу.

Значення фондового ринку для торговельних підприємств полягає в можливості залучення ними додаткового капіталу для формування основних та оборотних фондів. Цей процес відбувається на первинному та вторинному ринках через механізм емісії та продажу цінних паперів, які можна систематизувати таким чином: операції з випуску пайових (засновницьких) цінних паперів (акцій); операції з випуску боргових зобов'язань (векселів, облігацій, депозитних сертифікатів).

Головна перевага випуску корпоративних облігацій – залучення середньо- і довгострокових засобів за меншу відсоткову ставку, ніж за кредитами банків. Деякі підприємства випускають корпоративні облігації для стимулювання працівників, бо прибуток від корпоративних облігацій оподатковується меншим податком. Підприємству, яке готує випуск облігацій, бажано залучити банки, це зумовлено тим, що банк-андеррайтер має клієнтську базу й може рекомендувати клієнтам вкласти гроші в облігації.

Для українського корпоративного ринку цінних паперів найдоцільнішим є використання торговельними підприємствами

облігаційних займів, це дає можливість емітентам залучати інвестиції для фінансування обігових засобів і на цій базі надалі збільшувати основний капітал, на більш вигідних умовах порівняно із залученням банківських кредитів і з випуском акцій.

Емісія нових акцій можлива за умов виконання певних вимог підприємством-емітентом, а саме:

- визначення співвідношення між балансовою та оцінною (ринковою) вартістю його власного капіталу;
- якщо оцінна вартість власного капіталу більша за балансову, дозволяється емісія на величину виявленого відхилення;
- якщо оцінна вартість власного капіталу менша за балансову, емісія не дозволяється, а балансова вартість власного капіталу зменшується на величину виявленого відхилення.

Важливим завданням фондового ринку для торговельного підприємства є створення умов, за яких інвестор може в будь-який час повернути вкладені в цінні папери грошові кошти шляхом продажу цінних паперів.

Забезпечення стабільності функціонування торговельного підприємства, підвищення його конкурентоспроможності, зміцнення позиції на ринку значною мірою визначаються ефективністю здійснюваних ним інвестицій. Проблема підвищення ефективності ринку цінних паперів як механізму залучення інвестицій в реальний сектор економіки є однією з ключових проблем останнім часом.

Як інвестор підприємство може вкладати вільні грошові кошти в різні види цінних паперів, що може давати досить високий та стабільний дохід у вигляді дивідендів, відсотків, різниць курсу.

Висновки. Важливим завданням торговельних підприємств у сучасних умовах господарювання стає необхідність формування необхідного обсягу фінансового капіталу, який відіграє провідну роль у створенні та функціонуванні підприємства. Для вирішення цього завдання як на макро-, так і на мікрорівні підприємство мусить виважено керувати фінансовими ресурсами, зокрема ефективно їх формувати та використовувати. За допомогою інструментів фінансового ринку необхідно активізувати пошук ефективних джерел формування власного та залучення позикового капіталу. Адже саме від цього залежить фінансова стабільність суб'єктів господарювання та держави.

Список джерел інформації / References

1. Роздрібна та оптова торгівля [Електронний ресурс]. – Національний стандарт України ДСТУ 4303:2004. – Режим доступу: <<http://www.dt-kt.com>>standart.rozdribna-ta-optova-torgivlya/>.

Retail and wholesale Rozdribna ta optova torhivlya. Natsional'nyy standart Ukrainy DSTU 4303:2004., available at: <<http://www.dt-kt.com>>standart.rozdribna-ta-optova-torghivlya/>

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

The official website of the Ministry of Finance of Ukraine [Ofitsiynyy sayt Ministerstva finansiv Ukrainy], available at: // <http://www.minfin.gov.ua>.

3. Ділові очікування підприємств за III квартал 2013 року, [Електронний ресурс]. – № 3 (31). – Режим доступу: <<http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>>

Business Outlook Survey for the third quarter of 2013 [Dilovi ochikuvannya pidpryyemstv za III kvartal 2013 roku], №3, (31), available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

4. Косова Т. Д. Проблеми і перспективи розвитку фінансового ринку України [Електронний ресурс] / Т. Д. Косова. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Venu/2/21.pdf>.

Kosova, T.D. Problems and prospects of development of the financial market [Problemy i perspektyvy rozvytku finansovoho rynku ukraiyiny], available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Venu/2/21.pdf

5. Вісник Національного банку України [Електронний ресурс]. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document/id=503640>>.

Proceedings of the National Bank of Ukraine [Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy 2013, № 2 (204), available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document/id=503640>

6. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства : підручник // А. А. Мазаракі. – К. : Хрещатик, 1999. – 501 с.

Mazaraki A. A. (1999), *Economy of trade enterprise [Ekonomika torhovel'noho pidpryyemstva]*. Khreshchatyk, Kyiv: – 501 p.

7. Ходаківська О. Д. Ринок фінансових послуг : навч. посібник – Ірпінь / О. Д. Ходаківська : Академія ДПС України, 2001. – 796 с.

Khodakivs'ka, O.D. (2001), *The financial services market [Rynok finansovykh posluh]* ; Akademiya DPS Ukrainy, Irpin'. – 796 p.

8. Благун І. Фінанси: навч. посібник / І. Благун, Р. Сорока, І Слейнко. – Львів : Магнолія-2006, 2007. – 314 с.

Vlahun, I., Soroka, R., Yeleyko, I. (2006), *Finance [Finansy]*; Mahnoliya-2006, L'viv, 314 p.

9. Опарін В. М. Фінанси: Загальна теорія : уавч. посіб. / В. М. Опарін. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.

Oparin, V.M. (2001), *Finance: the General theory 2 –th ed. [Finansy: Zahal'na teoriya: Vyd. 2-he, dop. i pererob.]*, KNEU, Kyiv, 240 p.

10. Дяків Р. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. Дяків – К. : Міжнародна економічна фундація, 2000. – 704 с.

Dyakiv, R. (2000), *Encyclopedia businessman, economist, Manager [Entsyklopediya biznesmena, ekonomista, menezhera]*, Mizhnarodna ekonomichna fundatsiya, Kyiv, 704 p.

11. Шелудько В. М. Фінансовий ринок / В.М. Шелудько, – К. : Знання-Прес, 2006. – 535 с.

Shelud'ko, V.M. (2006), *Financial market [Finansovyy rynek]*, Znannya-Pres, Kyiv, 535 p.

12. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг – Теорія і практика. навч. пос. / В. П. Ходаківська. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

Khodakivs'ka, V.P. (2009), *The financial services market [Rynok finansovykh posluh – Teoriya i praktyka.]*, vyd. 2-he, dop. i pererob, – Tsentri uchbovoyi literatury, Kyiv, 392 p.

Іванюта Оксана Миколаївна, асистент, факультет обліково - фінансовий, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61045. Тел.: 349-45-07, (066)2996261; e-mail: oks_nuta@mail.ru

Іванюта Оксана Николаевна, ассистент, факультет учетно-финансовый, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61045. Тел.: 349-45-07, (066)2996261; e-mail: oks_nuta@mail.ru

Ivanyuta Oksana, associate, department of Finance, Kharkiv State University of food technology and trade,. Address: str. Klochkovsaya, 332, Kharkiv, Ukraine, 61045. Tel.: 349-45-07, (066)2996261; e-mail: oks_nuta@mail.ru.

Рекомендовано до публікації канд. екон. наук О.П. Близнюк, канд. екон. наук Л.І. Лачковою.

Отримано 15.03.2014. ХДУХТ, Харків.